

საზიარო უფლებების სამართლებრივი ბუნების დადგენა

სტატია ეძღვნება საზიარო უფლებების სამართლებრივი ბუნების დადგენას, რაც მნიშვნელოვანია როგორც მეცნიერული სიზუსტის, ისე პრაქტიკული თვალსაზრისით.

საზიარო უფლებების საწყისები საერთო საკუთრებაშია, რომელიც სანივთო სამართლის ნაწილია, შესაბამისად, ლოგიკურად საზიარო უფლებები შეიცავს სანივთოსამართლებრივი უფლების გარკვეულ ელემენტებს. კერძოდ, წილთან დაკავშირებული მონილეთა ურთიერთობა მესამე პირებთან ვარე და სანივთოსამართლებრივი ურთიერთობაა, რომელიც აბსოლუტურ ხასიათს ატარებს. ამასთან, საყურადღებოა მონილეთა შორის შიდა ფიდეუციური ურთიერთობაც, რომელიც საზიარო უფლებების ვალდებულებითსამართლებრივ საწყისებს ეხება. ვალდებულებით სამართალში საზიარო უფლებების არსებობა ნაკარნახევია წარმოშობილი ურთიერთობის შიდა, რელატიური, პირადი ხასიათით, ერთი მონილის მიერ წილით სარგებლობისას სხვა მონილეთა სარგებლობის ინტერესების დაუზიანებლობით. მონილეთა უფლება-მოვალეობების ვალდებულებითსამართლებრივი შინაარსი გამოიხატება სხვა მონილეთა ინტერესების გათვალისწინებით საზიარო საგნის გამოყენების, მართვისა და განკარგვის, ასევე, საზიარო უფლების გაუქმების უფლებამოსილებებში და ა.შ.

საზიარო უფლებები შერეული სამართლებრივი ბუნებისაა: მონილეთა შიდა ურთიერთობა შეფარდებითი (რელატიური) ხასიათისაა, ხოლო მესამე პირებთან მონილეთა ურთიერთობა – აბსოლუტური. შესაბამისად, ამ ურთიერთობის სპეციფიკა დგინდება იმის მიხედვით, საქმე ეხება მონილეთა შიდა უფლება-მოვალეობებს თუ მესამე პირებთან მონილეთა ინტერესებს. ეს განსაზღვრავს, აღნიშნული ურთიერთობის მიმართ სამოქალაქო სამართლის რომელი სფეროს ნორმები იყოს გამოყენებული – სანივთო თუ ვალდებულებითი სამართლის ნორმები.

საკვანძო სიტყვები: საერთო საკუთრება, საზიარო უფლება, რელატიური, ვალდებულებითი უფლება, მონილეთა შიდა ურთიერთობა, შერეული ურთიერთობა.

1. შესავალი

როგორია საზიარო უფლებების სამართლებრივი ბუნება და სადაა ამ ინსტიტუტის ადგილი სამოქალაქო სამართლის სისტემაში? ესაა საკვანძო საკითხი, რომელზეც იურიდიულ ლიტერატურაში არაა ერთგვაროვანი მიდგომა. ამასთან დაკავშირებით ქართულ ენაზე არ გვხვდება მონოგრაფიული კვლევები, თუმცა საზიარო უფლებების ძირითადი საფუძვლების შესახებ არსებობს რამდენიმე საყურადღებო უცხოური კვლევა.¹ ცხადია, აღნიშნულ სტატიაში საზიარო უფლებები ვერ იქნება სრულად დაფარული, მაგრამ ამ ნაშრომების დახმარებით ყურადღება გამახვილდება საკითხის რამდენიმე საკვანძო ასპექტზე, რომლებიც საზიარო უფლებების სამართლებრივ ბუნების გარკვევას შეუწყობს ხელს. ამ კონტექსტში შესასწავლია, როგორია საერთო საკუთრებასა და საზიარო უფლებებს შორის მიმართება, ასევე,

* სამართლის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის მონვეული ლექტორი, ევროპის უნივერსიტეტის პროფესორი, უმაღლესი საგანმანათლებლო პროგრამების აკრედიტაციის ექსპერტი, ადვოკატი.

¹ იხ. Schnorr R., Die Gemeinschaft nach Bruchteilen (§§ 741-758 BGB), Tübingen, 2004; Staudinger von. J., Langhein G.-H., Kommentar zum BGB, Berlin, 2008; Филатова У. Б., Институт права общей собственности в странах романо-германской правовой семьи (Германии, Австрии, Швейцарии, Франции и России: Сравнительно-правовое Исследование), М., 2015 და სხვა.

სადაა საზიარო უფლებების ადგილი, სანივთო თუ ვალდებულებით სამართალში.² ამდენად, კვლევის მიზანია, დადგინდეს საზიარო უფლებების სამართლებრივი ბუნება და მოწილეთა უფლება-მოვალეობების განხორციელების სპეციფიკა, ვინაიდან სწორედ უფლება-მოვალეობები განსაზღვრავენ სამართლებრივი ურთიერთობის შინაარსს.

რა მნიშვნელობა აქვს საზიარო უფლებების სამართლებრივი ბუნების გარკვევას? ეს დააკონკრეტებს იმას, საზიარო უფლებებზე უნდა გავრცელდეს სანივთო თუ ვალდებულებითსამართლებრივი უფლებისთვის დამახასიათებელი პრინციპები და ნიშნები. ასევე, საკითხი აქტუალურია მოწილეთა შორის არსებული ურთიერთობის ხასიათისა და ხელყოფის იურიდიული შედეგების დადგენის თვალსაზრისით. ეს უპასუხებს კითხვას: როგორია საზიარო უფლებების სპეციფიკა და მოწილის მიერ უფლების რეალიზების ფარგლები?

ამდენად, წარმოდგენილი ნაშრომი არის ნორმატიულ-დოგმატური, სინთეზისა და ანალიზის თუ შედარებითი მეთოდების გამოყენებით საზიარო უფლებების სამართლებრივი ბუნების დადგენის ცდა, რაც მნიშვნელოვანია როგორც სასწავლო-მეთოდური, ისე მეცნიერული სიზუსტის თვალსაზრისითაც.

2. საერთო საკუთრების კავშირი საზიარო უფლებებთან

საერთო საკუთრების არსებობისას ქონება ეკუთვნის ერთობლივად რამდენიმე პირს, ისინი კი ამ ქონების თანამესაკუთრები ხდებიან. საერთო საკუთრებას სანივთო სამართალში ეძღვნება ერთი ზოგადი ნორმა – საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის (შემდგომში – სსკ-ის) 173-ე მუხლი, სხვა ურთიერთობები კი მიმოხილულია კოდექსის სხვა ნიგნებსა თუ სპეციალურ კანონებში; საერთო საკუთრება შეიძლება წარმოიშვას კანონის ან გარიგების საფუძველზე (სსკ-ის 173-ე მუხლის I ნაწილი). საერთო საკუთრება იყოფა წილად და თანაზიარ საკუთრებად.³

თანაზიარ საკუთრებასთან შედარებით, წილადი საკუთრებისას ურთიერთობის მონაწილეთა წილები არის განსაზღვრული. შესაბამისად, განასხვავებენ საერთო წილობრივ საკუთრებაზე უფლებასა და საერთო თანაზიარ საკუთრებაზე უფლებას.⁴

წილადი საკუთრება უკავშირდება ცალკეულ ობიექტებს, როგორცაა ნივთები, მოთხოვნები და უფლებები. თითოეულ თანამესაკუთრეს აქვს საგანთან დაკავშირებით არა რეალური წილი (როგორცაა საზიარო ვალდებულება), არამედ იდეალური წილი.⁵ საზიარო უფლებებში თითოეულ მოწილეს აქვს უფლება იდეალურ წილზე, რომელიც გამოიხატება წილის ან საერთო უფლებაში მოწილის წილის სახით, რაც განსაზღვრავს როგორც მოწილეთა შორის ვალდებულებითსამართლებრივი უფლება-მოვალეობების განხორციელების მასშტაბს (ფარგლებს), ისე მესამე პირებთან ურთიერთობაში მოწილეთა იურიდიული პასუხისმგებლობის შინაარსს.⁶

² იხ. *Bichia M.*, Several Aspects of Establishing the Ontological Nature of Shared Rights (Analysis of Theory and Practice), In: Proceedings of the XVIII International Scientific and Practical Conference "Social and Economic Aspects of Education in Modern Society", Warsaw, October 28, 2019, 54.

³ იხ. *ზოიძე ბ.*, ქართული სანივთო სამართალი, მეორე გამოცემა, თბ., 2003, 102.

⁴ *Гражданское право*, В 4-х томах, Т. II, *Вещное право, Наследственное право, Исключительные права, Личные неимущественные права*, Учебник, Под. ред. *Суханова Е. А.*, 3-е издание, М., 2006, 120.

⁵ იხ. *Fikentscher W., Heinemann A.*, *Schuldrecht*, 10. Auflage, Berlin, 2006, 372.

⁶ *Staudinger von. J., Langhein G.-H.*, *Kommentar zum BGB*, Berlin, 2008, § 741 (Rn. 59, 256), § 742 (Rn. 1).

წილადი საკუთრებისგან განსხვავებით, საერთო (თანაზიარ) საკუთრებაში წილები არაა განსაზღვრული. ამიტომ, წილად საკუთრებასთან შედარებით, თანაზიარ საკუთრების მონილეს არ აქვს წილების განკარგვის უფლება.⁷ საერთო თანაზიარ საკუთრებაში წილი მოქმედებს არა მხოლოდ ცალკეული ობიექტების, ან უფლებების, არამედ მთლიანად ისეთი ქონების მიმართ, რომელიც საერთო მასიდან გამოყოფილია. საერთო მასისგან განცალკევებული ქონების შინაარსი შეიძლება იყოს გამონაკლისის სახით ცალკეული საგანი, მაგალითად, სახლის მიწის ნაკვეთი. ამასთან, თანაზიარ საკუთრების დროს თითოეული მესაკუთრის უფლება ვრცელდება მთელ ქონებაზე. წილადი საკუთრების დროს მესაკუთრის წილი ქონებაში იდეალურია, ხოლო თანასაკუთრებისას ეს წილი შეიძლება დადგინდეს, თუ ქონება გაიყო. გაყოფამდე მოიაზრება, რომ ყველა მონილის წილი არის თანაბარი.⁸ მაგალითად, თუ საქორწინო ხელშეკრულებით სხვა რამ არაა დადგენილი და, სსკ-ის 1159-ე მუხლის მიხედვით, თანასაკუთრებაში შემავალ ქონებაზე აქვთ მეუღლეებს თანაბარი უფლებები, სსკ-ის 1158-ე მუხლის I ნაწილის თანახმად, ქორწინების ფარგლებში მეუღლეების მიერ შეძენილი ქონება არის მათი საერთო ქონება. ამ ქონების ფლობა, სარგებლობა და განკარგვა ხდება მეუღლეთა ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე. ამდენად, საერთო საკუთრებაში თანამესაკუთრეთა გაუყოფადი კომპეტენცია ვრცელდება საერთო ქონებაზე, წილადი საკუთრება კი ეხება გაყოფად უფლებამოსილებას. ამიტომ თანასაკუთრება, რომლის დროსაც მფლობელებს ქონების გაუყოფად წილებზე აქვთ საკუთრების უფლება, იმიჯნება წილადი საკუთრებისგან იმით, რომ საზიარო საკუთრების საგანი არის ქონება, ხოლო წილადი საკუთრების ობიექტი – მხოლოდ ცალკეული უფლება.⁹

ამასთან, სსკ-ის 953-ე მუხლის შესაბამისად, თანაზიარ ერთობა განსხვავდება წილადი ერთობისგან იმით, რომ ის ქონებრივი ერთობაა. ერთობლივი საქმიანობა (ამხანაგობა) საერთო უფლების საფუძველზე მოქმედებს მესამე პირების წინააღმდეგ. თანაზიარ საკუთრება რეგულირდება წილადი საზიარო უფლების მომწესრიგებელი ნორმებით, თუმცა თანაზიარ ერთობა განიხილება ქონების ირგვლივ არსებულ ერთობად, წილადი ერთობა კი – სამართლებრივ ერთობად, რაც წილად ერთობას გარდაქმნის ქონების გაერთიანებად. თანაზიარ ერთობის უმეტესობისთვის დამახასიათებელია ის, რომ თანამესაკუთრებს არ შეუძლიათ დამოუკიდებლად არც საერთო საგნის და არც თავისი წილის განკარგვა.¹⁰

საერთო თანაზიარ საკუთრება¹¹ არის პირთა გაერთიანება, რომლის წევრთა შეცვლა არ შეიძლება, მონილეები კი შეკავშირებით გარე ურთიერთობებში წარმოადგენენ ერთ მთლიანს (გაერთიანებას). ამხანაგობა არის ქონების გარშემო არსებული (და არა პირთა) გაერთიანება. რამდენადაც თითოეულ თანამესაკუთრეს გააჩნია უფლებამოსილებები საერთო უფლებაში, მონილეს აქვს როგორც თავისი ხმა, ისე საკუთარი ინდივიდუალური სფერო თავისი წილის განკარგვის ფორმით. წილადი საკუთრების მიზანია არა ცალკე აღებული თითოეული

⁷ *Филатова У. Б.*, Институт права общей собственности в странах романо-германской правовой семьи (Германии, Австрии, Швейцарии, Франции и России: Сравнительно-правовое Исследование), М., 2015, 334.

⁸ იხ. *ზონდ ბ.*, ქართული სანივთო სამართალი, მეორე გამოცემა, თბ., 2003, 102.

⁹ *Fikentscher W., Heinemann A.*, Schuldrecht, 10. Auflage, Berlin, 2006, 665.

¹⁰ *Baur F., Stürmer R.*, Sachenrecht, 18. Auflage, München, 2009, § 3 Rn. 25 და შემდგომი; *Филатова У. Б.*, Институт права общей собственности в странах романо-германской правовой семьи (Германии, Австрии, Швейцарии, Франции и России: Сравнительно-правовое Исследование), М., 2015, 329-330.

¹¹ საერთო საზიარო საკუთრება – წილადი საზიარო უფლებება.

თანამესაკუთრის აზრის გათვალისწინება, არამედ თანამესაკუთრეთათვის საერთო საგნის მაქსიმალურად ეფექტიანი გამოყენების პირობების შექმნა. საერთო ქონების ოპერატიულად მართვა-გამოყენებისთვის აუცილებელია უმრავლესობის აზრი. რამდენადაც საერთო წილადი საკუთრება არაა დამოკიდებული წევრთა ცვლილებაზე და იქმნება ქონების გარშემო გაერთიანების შედეგად, თანამესაკუთრეთა შეცვლა დასაშვებია.¹²

იურიდიულ ლიტერატურაში არსებული მოსაზრების მიხედვითაც, შეცდომაა საზიარო უფლებების განთავსება კანონისმიერ ვალდებულებათა წრეში. ამ გაგებით, საზიარო უფლებები ითვლება სანივთო სამართლის ინსტიტუტად, ვინაიდან საქმე ეხება უძრავი ქონების ორი ან მეტი თანამესაკუთრის უფლება-მოვალეობებს.¹³ ამდენად, დასადგენია, რატომაა სანივთო სამართლით გათვალისწინებული საერთო საკუთრება ვალდებულებით სამართალში განთავსებული საზიარო უფლებების სახით.¹⁴ ფაქტობრივად, მოცემული შეხედულების გაზიარებით შეიძლებოდა, ახსნილიყო ცვლილებების განხორციელებამდე სსკ-ში „ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის შესახებ“ არსებული ნორმები (210-232-ე მუხლები), რომლებიც დღესდღეობით ცალკე კანონითაა განსაზღვრული. ალბათ, ეს წესები ასევე ქმნიდა სისტემატიზაციის პრობლემას, ვინაიდან ნორმები, რომლებიც სანივთო სამართალში შედიოდა, ვერ უკავშირდებოდა ლოგიკურად საზიარო უფლებების გათვალისწინებას ვალდებულებითი სამართლის კერძო ნაწილში – კანონისმიერ ვალდებულებებში.

თვით საერთო საკუთრებაში ნათლადა მოიაზრება ორი ასპექტის კოლიზია: ერთი მხრივ, ერთობა, რომელში ყოფნაც ნიშნავს ამ ერთობის მიერ შემუშავებული წესებისადმი დაქვემდებარებას, მეორე მხრივ, საკუთრების უფლება, როგორც სრული ბატონობა ნივთზე, აბსოლუტურ სანივთო უფლებებზე.¹⁵

3. საზიარო უფლებების ცნება და გამოყენების წინაპირობები

კანონმდებელმა სამოქალაქო კოდექსში კანონისმიერი ვალდებულებების კარი დაიწყო საზიარო უფლებების მომწესრიგებელი თავით, რომელიც მოიცავს სსკ-ის 953-ე მუხლიდან 968-ე მუხლის ჩათვლით დებულებებს. საზიაროდ განიხილება უფლება, რომელიც რამდენიმე პირს ერთობლივად ეკუთვნის. თუმცა, საზიარო უფლებების მომწესრიგებელი ნორმები გამოიყენება მაშინ, როცა კანონიდან სხვა (სპეციალური) წესი არ გამომდინარეობს (სსკ-ის 953-ე მუხლი).¹⁶

საერთო წილადი საკუთრებისას არსებობს საერთო უფლება, რომელიც განიხილება საზიარო საგანზე რამდენიმე პირის უფლებათა (წილთა) ერთობლიობად. თითოეულ თანამესაკუთრეს საერთო უფლებაში ეკუთვნის წილი, რომელიც თავისი შინაარსით არ უტოლდება სა-

¹² იხ. *Филатова У. Б.*, Институт права общей собственности в странах романо-германской правовой семьи (Германии, Австрии, Швейцарии, Франции и России: Сравнительно-правовое Исследование), М., 2015, 388.

¹³ ვილემსი ჰ., ქართული და ჰოლანდიური ვალდებულებითი სამართლის შედარებითი ანალიზი, წიგნში: „ვალდებულებითი სამართალი“, რედ. ყვირალაშვილი ხ., თბ., 2006, 97.

¹⁴ *Fikentscher W., Heinemann A.*, Schuldrecht, 10. Auflage, Berlin, 2006, 665.

¹⁵ *Филатова У. Б.*, Институт права общей собственности в странах романо-германской правовой семьи (Германии, Австрии, Швейцарии, Франции и России: Сравнительно-правовое Исследование), М., 2015, 385.

¹⁶ იხ. *Klunzinger E.*, Grundzüge des Gesellschaftsrechts, 16. Auflage, München, 2012, 17; *Klein-Blenkers Fr.*, Rechtsformen der Unternehmen, Köln, 2009, 184.

ერთო საკუთრების უფლებას ან კერძო საკუთრების უფლებას. საერთო საკუთრება შინაარსობრივად არ ემთხვევა წილად საზიარო უფლებას. ე.ი. საერთო უფლებამოსილებების განსახორციელებლად არაა საკმარისი მხოლოდ წილი, არამედ აუცილებელია ყველას წილის გაერთიანება, ანუ უფლებათა ერთობლიობა. ნივთის ასეთი ფლობა, სარგებლობა და განკარგვა არის საერთო საკუთრების გამოვლენის ერთ-ერთი ფორმა, კერძოდ წილის გამოყოფა. გერმანიაში, ავსტრიაში, შვეიცარიაში და საფრანგეთში საერთო საკუთრება ზოგადად ვლინდება ნივთის მიზნობრივი დანიშნულების შეცვლასა და ნივთის განკარგვაში. საზიარო უფლება ქმნის ისეთ შესაძლებლობებს, რომლებიც თანამფლობელის ინდივიდუალურ სფეროს განეკუთვნება, მათ შორისაა წილების განკარგვა, წილის პროპორციულად ნივთის ნაწილით სარგებლობა ან გარკვეული დროით მისი გამოყენება. უფლებაში წილის განკარგვა არ განიხილება მხოლოდ თანამფლობელის ინდივიდუალურ სფეროდ, ვინაიდან ნებისმიერი განკარგვა გავლენას ახდენს სხვა თანამესაკუთრეთა ინტერესებზე.¹⁷

ამდენად, უფლებები რომ ჩაითვალოს საზიაროდ, აუცილებელია შემდეგი წინაპირობების არსებობა: 1) სამოქალაქო უფლება; 2) რამდენიმე პირი; 3) ამ სუბიექტებს უნდა ეკუთვნოდეთ ეს უფლება; 4) კანონი არ უნდა უშვებდეს მოცემული ურთიერთობის დარეგულირების სხვა წესის გამოყენების შესაძლებლობას.¹⁸

➤ საზიარო უფლებაში მოიაზრება სამოქალაქო უფლება, ანუ სამოქალაქო სამართლით აღიარებული პირის შესაძლებლობა, მოითხოვოს როგორც მოვალისგან გარკვეული მოქმედების განხორციელება ან თავშეკავება, ისე საკუთარი ინტერესების დასაცავად სასამართლოს დახმარებით მოქმედების შესრულება.¹⁹ ამ უფლების გვერდით გვხვდება სხვისი (მონილის) მოვალეობა, რომელიც ფაქტობრივად უფლების შესრულებისკენაა მიმართული. შესაბამისად, უფლებასა და მოვალეობას შორის კორელაციური კავშირია; უფლებას მხოლოდ მაშინ აქვს აზრი, როცა მისი შემხვედრი მოვალეობა არსებობს, უფლება მოვალეობის გარეშე კარგავს იურიდიულ ხასიათს.²⁰ ამასთან, საზიარო უფლებები შეიძლება შეგვხვდეს საოჯახო ურთიერთობებში (მეუღლეთა თანაზიარო საკუთრება), მემკვიდრეობით ურთიერთობებში და ა. შ. საზიარო უფლებების მოქმედების სფერო და მნიშვნელობა ფართოა.²¹

➤ საერთო საკუთრებიდან გამომდინარე ურთიერთობა ხასიათდება **კონკრეტულ ობიექტზე საკუთრების უფლების სუბიექტთა სიმრავლით**. საზიარო უფლებების სუბიექტებად შეიძლება გამოვიდნენ როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირები.²² შესაბამისად, დაუშვებელია **მხოლოდ ერთი პირის ხელში იყოს საზიარო უფლება, რადგან ეს საზიარო უფლების შეწყვეტას გამოიწვევს**.²³ ამდენად, საზიარო უფლებების დროს **წილზე უფლებას უნდა ფლობდეს რამდენიმე პირი**, სხვა შემთხვევაში გამოირიცხება საზიარო უფლებების არსებობა.

¹⁷ იხ. *Филатова У. Б.*, *Институт права общей собственности в странах романо-германской правовой семьи (Германии, Австрии, Швейцарии, Франции и России: Сравнительно-правовое Исследование)*, М., 2015, 142.

¹⁸ იხ. *ბიჭია მ.*, კანონისმიერი ვალდებულებითი ურთიერთობები, მე-2 გამოცემა, თბ., 2018, 58.

¹⁹ *Александров Н. Г.*, *законность и правоотношения в советском обществе*, М., 1955, 108-109.

²⁰ იხ. *სურგულაძე ი.*, ხელისუფლება და სამართალი, მთარგმნელი: *გამყრელიძე ო.*, თბ., 2002, 110.

²¹ იხ. *ბიჭია მ.*, კანონისმიერი ვალდებულებითი ურთიერთობები, თბ., 2016, 44.

²² *Гражданское право, В 4-х томах, Т. II, Вещное право, Наследственное право, Исключительные права, Личные неимущественные права*, Учебник, Под. ред. *Суханова Е. А.*, 3-е издание, М., 2006, 117.

²³ *Schmidt K.*, in: *Müko-BGB, 7. Auflage, München, 2017, § 741, Rn. 8.*

➤ ასევე, საზიარო უფლებების არსებობისთვის აუცილებელია, რომ სამოქალაქო უფლებასა და ამ სუბიექტებს შორის დადგინდეს სამართლებრივი კავშირი, კერძოდ, უფლება უნდა ეკუთვნოდეს სუბიექტებს (თანამესაკუთრებს).

➤ საზიარო უფლებების ინსტიტუტის გამოყენება მოითხოვს მონესრიგების სხვა სახელშეკრულებო ან კანონისმიერი საფუძვლის გამორიცხვას, რადგან თუ იარსებებს ასეთი წესი, მაშინ ამ ურთიერთობის მიმართ გავრცელდება სწორედ ეს სპეციალური წესი (დავალეზის გარეშე სხვისი საქმეების ან უსაფუძვლო გამდიდრების ნორმები) (სსკ-ის 953-ე მუხლი).

მაგალითად, **დავალეზის გარეშე სხვისი საქმეების წარმოებისას შემსრულებელს საქმეების განხორციელების არც მოვალეობა აქვს და არც უფლებამოსილება**, საზიარო უფლებების დროს კი **მონილებს აქვთ უფლებამოსილება საერთო საგანზე** და, შესაბამისად, არ ჩაითვლება, რომ ის ასრულებდა სხვის საქმეებს. ობიექტურად ეს ასეც რომ იყოს, მის მიმართ დავალეზის გარეშე სხვისი საქმეების შესრულების ნორმები მაინც არ გამოიყენება, თუ ფიზიკური პირი სუბიექტურადაც მოქმედებს იმ ვარაუდით, რომ ის თავის საქმეს ასრულებდა და არა სხვისას (სსკ-ის 975-ე მუხლი). მოცემულ შემთხვევაში გამოირიცხება დავალეზის გარეშე სხვისი საქმეების შესრულების ნორმების (სსკ-ის 969-974-ე მუხლები) გამოყენების შესაძლებლობა.²⁴

სსკ-ის 956-ე მუხლის მეორე ნაწილი **მონილებს ანიჭებს უფლებამოსილებას, საგნის შესანახად აუცილებელი ღონისძიებები გაატაროს სხვა მონილების თანხმობის გარეშეც**. ეს ნორმა იძლევა **სხვისი საქმეების წარმართვის უფლებას ისე, როგორც საკუთარისა**. მონილე, რომელიც სსკ-ის 956-ე მუხლის მეორე ნაწილში გამყარებული თავისი უფლებამოსილებით სარგებლობს, სინამდვილეში საკუთარი უფლების მხოლოდ სახეცვლილ სანივთო უფლებას ახორციელებს. აქ მონილის მიერ უფლებამოსილების გადამატება მიიჩნევა არა არსებული ვალდებულების ხელყოფად, არამედ სხვა მონილეთა უფლებამოსილებაში ჩარევად. ეს მონილე ემსგავსება ამ ურთიერთობის გარეთ მდგომ მესამე პირს, რომელიც მონილის უფლებამოსილებაში იჭრება და ჰგავს სსკ-ის 969-ე მუხლის გაგებით არსებულ სხვისი საქმეების შემსრულებელს. თუმცა საზიარო უფლება **დავალეზის გარეშე სხვისი საქმეების შესრულებისგან განსხვავდება იმით, რომ მონილე საზიარო საგანს იცავს საკუთარი უფლების განხორციელებისას**.²⁵ შესაბამისად, როცა სუბიექტს აქვს სხვის საქმეში შეჭრის უფლება, ამ ურთიერთობაზე არ ვრცელდება დავალეზის გარეშე სხვისი საქმეების შესრულების ნორმები, ვინაიდან დავალეზის გარეშე სხვისი საქმეების შესრულებისას სხვისი საქმის შესრულების უფლებამოსილება არ არსებობს.

ამასთან, თუ საზიარო უფლების ერთ-ერთი მონილე გარკვეულ საჭირო ხარჯებს გაიღებს **უშუალოდ საგნის შენახვისთვის, სხვა მონილები გამდიდრდებიან**, ასევე, არსებობს სხვა მონილების გამდიდრებასა და ერთ-ერთი მონილის მიერ განეული ხარჯების გამო დამდგარ შედეგს (ზიანს) შორის მიზეზობრივი კავშირი. თუმცა უსაფუძვლო გამდიდრებას აქვს სუბსიდიური ხასიათი, ე.ი. ის იხევს უკან ურთიერთობის მონესრიგების სხვა წესის წინაშე. თუ განეული ხარჯების ანაზღაურების დაკმაყოფილების სახელშეკრულებო ან სხვა კანონისმიერი საფუძველი არ არსებობს და მხარეებს შორის ურთიერთობაც საზიარო უფლებების შე-

²⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 4 ოქტომბრის №ას-649-610-2011 გადაწყვეტილება.

²⁵ იხ. Schnorr R., Die Gemeinschaft nach Bruchteilen (§§ 741-758 BGB), Tübingen, 2004, 228-229, 232.

სახებ წესების საფუძველზე წარმოიშვა, საქმე საზიარო უფლებების ფარგლებში უნდა გადაწყდეს.²⁶

ამდენად, საზიარო უფლებებიდან გამომდინარე ურთიერთობის შინაარსში მოიაზრება ყველა სანივთო და ვალდებულებითსამართლებრივი უფლება-მოვალეობა, რომელიც შეიძლება ერთ ქონებაზე რამდენიმე პირს ეკუთვნოდეს. ნივთის განუყოფლობამ შეიძლება წარმოშვას როგორც საზიარო უფლებები, ისე საზიარო მოვალეობებიც.²⁷ პირობითად სამკვიდრო საგნებთან დაკავშირებულ წილებზე მემკვიდრეთა საერთო უფლების ან პირთა გაერთიანებაში მამკვიდრებლის პირადი შენატანის დროს მათი გაყოფის ქვოტის შესაბამისად თანამემკვიდრეები ამცირებენ მემკვიდრეობას ან სამკვიდრო საგნებს. მაგალითად, როცა სამკვიდრო საგნებს ნაკლი აქვთ, მათი ღირებულება ავტომატურად შემცირდება ყველა თანამემკვიდრის მიმართ.²⁸

4. საზიარო უფლებების სპეციფიკური თავისებურებები ვალდებულებით სამართალში

4.1. წარმოშობის საფუძველი

საზიარო უფლებების მონილეების უფლება-მოვალეობები გამომდინარეობს კანონიდან და მათ შორის ურთიერთობებიც წესრიგდება კანონით,²⁹ რომელიც არსებობს მონაწილეთა ნების გამოვლენის გარეშე.³⁰

სწორად საზიარო უფლებების მატარებელ სუბიექტებს, უფლების წარმოშობის დოკუმენტის (ამონაწერის, სამკვიდრო მოწმობის) გარდა, რაიმე შეთანხმების ამსახველი დოკუმენტი არ აქვთ. სწორედ ასეთ შემთხვევებში კანონით უნდა მოწესრიგდეს საზიარო ქონებასთან დაკავშირებული ურთიერთობები. ამასთან, ქონება შეიძლება ქირავნობის ან იჯარის უფლებით ეკუთვნოდეს რამდენიმე პირს ერთობლივად, რაც გულისხმობს ხელშეკრულების არსებობას, ეს კი გამორიცხავს კანონისმიერ ვალდებულებას. თუმცა მხარეთა შეთანხმებით გაუთვალისწინებელი საკითხების მოწესრიგებისას ისევ კანონისმიერ რეგლამენტაციას ენიჭება პრიორიტეტი. შესაბამისად, ერთი და იგივე ურთიერთობა რეგულირდება სხვადასხვა ინსტიტუტით.³¹

4.2. ურთიერთობის შეფარდებითი ხასიათი

პირველ რიგში, სსკ-ის 954-ე მუხლი ადგენს სპეციალური რეგულაციის განსაზღვრის შესაძლებლობას და ითვალისწინებს მათ უპირატესობას ზოგადი ნორმების მიმართ. აქ დაიშ-

²⁶ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 4 ოქტომბრის №ას-649-610-2011 გადაწყვეტილება.

²⁷ იხ. *შოთაძე თ.*, საერთო საკუთრებისა და საზიარო უფლებების მარეგულირებელი ნორმების შედარებითი ანალიზი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2009, 20.

²⁸ *Eberl-Borges Chr.*, Die Erbaueinandersetzung, Tübingen, 2000, 455.

²⁹ იხ. *ახვლედიანი ზ.*, ვალდებულებითი სამართალი, მეორე გამოცემა, თბ., 1999, 251-252; *Kübler F.*, *Assmann H.-D.*, Gesellschaftsrecht, Die privatrechtlichen, Ordnungsstrukuren und Regelungsprobleme von Verbänden und Unternehmen, 6. Auflage, Lehr- und Handbuch, Heidelberg, München, Landsberg, Berlin, 2006, 1, 29.

³⁰ *Kirkpatrick Me J.*, *Stuhler E.*, *Francois H.*, *Cosciani C.*, *Fantozzi A.*, *Gloden Joseph Me*, *Van der Heyde M.*, Steuervorschriften für die überbetriebliche Zusammenarbeit oder Fusion landwirtschaftlicher Betriebe, II. BR Deutschland, 84, Februar, 1972, 6.

³¹ იხ. *შოთაძე თ.*, საერთო საკუთრებისა და საზიარო უფლებების მარეგულირებელი ნორმების შედარებითი ანალიზი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2009, 19-20.

ვება დადგენილი წესიდან გადახვევა სპეციალური ნორმებისთვის პრიმატის მინიჭებით, რაც ამ ნორმის დისპოზიციურ ხასიათზე მიუთითებს.³² გერმანიის სამოქალაქო კოდექსში (გსკ-ში) მისი ანალოგია 742-ე მუხლი, რომლის თანახმად, საექვოობისას მოქმედებს პრეზუმფცია, რომ მონილევბს თანაბარი წილი ეკუთვნით. თუმცა წილების თანაბრად გადანაწილება მიზანშეწონილი არაა და თანაბრობის დადგენილი წესიდან გადახვევა დაიშვება, თუ წილებზე არსებობს მონილეთა შეთანხმება, სპეციალური წესი ან განსაკუთრებული გარემოებები. მოცემულ შემთხვევაში უპირატესობა ენიჭებათ კანონის განმარტების სწორედ ამ (სპეციალურ) წესს.³³ მაგალითად, როცა გამოგონებას ქმნის რამდენიმე პირი, წილის ოდენობა განისაზღვრება მის შექმნაში თანაგამომგონებლის წვლილის პროპორციულად, თუ მხარეებმა შეთანხმებით სხვა რამ არ გაითვალისწინეს, ხოლო გსკ-ის 742-ე მუხლი გამოიყენება მაშინ, როდესაც შეტანილი წვლილი ვერ დგინდება.³⁴

ვალდებულებითსამართლებრივია საზიარო საგნის გამოყენება და მართვა, უფლების გაუქმება, ვინაიდან ეფუძნება მონილეთა მიერ ურთიერთშეთანხმებულად მოქმედებას.³⁵ ამასვე ადასტურებს ნაყოფზე უფლების შინაარსიც. სსკ-ის 955-ე მუხლის პირველ ნაწილში მოცემული უფლებამოსილება არ ატარებს სანივთოსამართლებრივ ხასიათს, რადგან თითოეულ მონილეს ეკუთვნის თავისი წილის თანაზომიერი ნაყოფის ნაწილი. ამ შემთხვევაში ურთიერთობის სუბიექტთა წრე (კრედიტორი და მოვალე) დაკონკრეტებულია, შესაბამისად, მონილეთა უფლება ნაყოფზე რელატიური ხასიათისაა. ამასთან, მონილემ საზიარო საგნით სარგებლობისას უნდა გაითვალისწინოს სხვა მონილეთა ინტერესები, რათა მათი სარგებლობის უფლება არ ხელყოს. ეს დებულებაც მონილეთა ურთიერთობის ფარდობით ხასიათს გამოკვეთს.³⁶

მონილის მიერ წილით სარგებლობა ვრცელდება მთელ საერთო საგანზე, მაგრამ, სსკ-ის 955-ე მუხლის მეორე ნაწილიდან გამომდინარე, საზიარო საგნით დასაშვები სარგებლობა იზღუდება არა წილის ოდენობის პროპორციულად, არამედ იმით, რომ ზიანი არ მიაყენოს სხვა მონილეთა მხრიდან ამ საგნით სარგებლობის ანალოგიურ უფლებებს.³⁷ იგულისხმება ფაქტობრივი (და არა სამართლებრივად დასაშვები) სარგებლობა. თუ ქუჩის თანამესაკუთრე ა-მ ქუჩა გამოიყენა თავისთვის, მონილე ბ-ს არ შეუძლია კომპენსირების დასასაბუთებლად დაეყრდნოს იმას, რომ თეორიულად მასაც უნდა ჰქონოდა ამ ქუჩით სარგებლობის შესაძლებლობა. აღნიშნული საგნის დამოუკიდებლად გამოყენება მესაკუთრე ა-ს პრივილეგირებული მდგომარეობით იფარება. ამდენად, საზიარო უფლებების გამოყენება თანამესაკუთრეების ინტერესებთან უნდა იყოს თანხვედრაში. ნებისმიერს შეიძლება ჰქონდეს მესაკუთრის სარგებლობის სრული (შეუზღუდავი) უფლება, თუ სხვა თანამესაკუთრის სარგებლობას ხელს არ უშლის. ამაზე მიუთითებს სსკ-ის 170-ე მუხლის პირველი ნაწილიც. რამდენადაც თანამესაკუთრის უფლებამოსილება უკავშირდება სხვა თანამესაკუთრეებთან მონილის ურთიერთობას, საზიარო საგნის სარგებლობის უფლება ხდება რელატიური. მხარეებმა ერთობლივად (შეთანხმებულად) უნდა მოაგვარონ ტერიტორიით სარგებლობა ან გარკვეული დროით საზი-

³² *Staudinger von J., Proff v.*, BGB, 2015, § 741, Rn. 6.

³³ *Schmidt K.*, in: Müko-BGB, 6. Auflage, München, 2013, § 742, Rn. 1, 3.

³⁴ BGH GRUR 1979, 540 (LS 2, 541) – Biedermeiermanschetten; *Schmidt K.*, in: Müko-BGB, 6. Auflage, München, 2013, § 742, Rn. 4.

³⁵ *Staudinger von J.*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, München, 2007, 350.

³⁶ ფარდობითი ურთიერთობის არსზე იხ. *Братушь С. Н., Иоффе О. С.*, Гражданское право. М., 1967, 41.

³⁷ *Staudingers von J. Kommentar zum BGB mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen*, Neubearbeitung von Engel N., Langhein G-H., Mayer J., Berlin, 2008, § 743, Rn. 34.

არო საგნის გამოყენება. თუმცა მართვის პრობლემა წარმოიშობა მხოლოდ მაშინ, როცა ორივე მხარე მოითხოვს აგარაკის გამოყენებას ფაქტობრივად ერთსა და იმავე დროს. ამდენად, თუ ორი თანამესაკუთრიდან ერთ-ერთი არ გამოავლენს საზიარო აგარაკით სარგებლობის ინტერესს, მეორეს შეუძლია ნებისმიერ დროს და მანამ იცხოვროს აქ, ვიდრე მისთვის ნებადართულია ეს.³⁸

საყურადღებოა საზიარო საგნის მართვის საკითხიც. მართვის უფლებამოსილება აქტიური და მიზანმიმართული მოქმედებაა, რომელიც ემსახურება საგნის დაცვა-მოვლას, ყველა თანამესაკუთრის ინტერესების გათვალისწინებით მისი სამომხმარებლო თვისებების შენარჩუნებას, გაუმჯობესებასა და საგნისგან მოგების მიღებას. საზიარო ქონების მართვის სამართლებრივ რეგულირებაში გარკვეულწილად ჩანს თანამესაკუთრეთა ურთიერთობის კორპორაციული ხასიათიც.³⁹ ამასთან, საზიარო მოთხოვნის შესრულება, საერთო ვალის პატიება და გადავადება განეკუთვნება საზიარო საგნის ერთობლივი მართვის სფეროს, რაც, სსკ-ის 956-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, წილთა მფლობელებს ეკისრებათ.⁴⁰ თუმცა თითოეულ მონილეს (თანამესაკუთრეს) შეუძლია საგნის შესანახად აუცილებელი ღონისძიებების განხორციელება სხვა მონილეთა თანხმობის გარეშე (სსკ-ის 956-ე მუხლის მეორე ნაწილი).

სსკ-ის 956-ე მუხლი არეგულირებს არა მარტო თანამესაკუთრის უფლებას, არამედ მოვალეობას, აუცილებლობისას იმოქმედოს სხვა თანამონილის ინტერესებისა და საზიარო საგნის შენარჩუნებისთვის, ფუნქციური დანიშნულების გათვალისწინებით.⁴¹ შესაბამისად, სსკ-ის 956-ე მუხლის მიზანია, მოაწესრიგოს თანამესაკუთრის უფლება-მოვალეობები, აუცილებლობისას იმოქმედოს დამოუკიდებლადაც სხვა თანამონილის ინტერესებში ისე, რომ საზიარო საგანი შეინარჩუნოს, მისი ღირებულების შესაბამისად.

ამდენად, ფაქტობრივად საზიარო საგნის მართვის შესახებ ნორმებს (სსკ-ის 956-ე და 957-ე მუხლები) ვალდებულებითსამართლებრივი ხასიათი აქვს.⁴²

ფარდობით ხასიათს ატარებს საზიარო უფლებების დროს უპირატესი შესყიდვის უფლების გათვალისწინებაც. მხარეთა შეთანხმებით შეიძლება დადგინდეს, რომ წილის გაყიდვისას დანარჩენ მონილეებს გააჩნიათ უპირატესი შესყიდვის უფლება (სსკ-ის 959-ე მუხლის მეორე წინადადება).⁴³

სსკ-ის 967-ე მუხლის თანახმად, როცა საზიარო უფლება გაუქმდება და საზიარო საგანი ერთ-ერთ მონილეს მიეკუთვნება, მაშინ თითოეული დარჩენილი მონილე პასუხისმგებელია თავისი წილის ფარგლებში იმ ფორმით, როგორც გამყიდველი აგებდა პასუხს ნივთის ან უფლების ნაკლის დროს. პირს რომ სიკეთე მიეკუთვნოს, საკმარისია ამ სიკეთის ვალდებულებითსამართლებრივი (და არა სანივთოსამართლებრივი) „გადაცემა“ (იგულისხმება შეთანხმების მიღწევა – მ. ბ.). შესაბამისად, სსკ-ის 967-ე მუხლით დადგენილი „მიკუთვნება“ მაშინ არ-

³⁸ Schnorr R., Die Gemeinschaft nach Bruchteilen (§§ 741-758 BGB), Tübingen, 2004, 177-178.

³⁹ Филатова У. Е., Институт права общей собственности в странах романо-германской правовой семьи (Германии, Австрии, Швейцарии, Франции и России: Сравнительно-правовое Исследование), М., 2015, 204-205, 211.

⁴⁰ კროპჰოლერი ი., გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი – სასწავლო კომენტარი, გადაამუშავეს ფ. იაკობმა და მ. ფონ ჰინდენმა, მე-13 გამოცემა, მთარგმნელები: დარჯანია თ., ქეჭელაშვილი ზ., თბ., 2014, 301-302.

⁴¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 14 ნოემბრის №ას-600-2019 განჩინება.

⁴² იხ. Schnorr R., Die Gemeinschaft nach Bruchteilen (§§ 741-758 BGB), Tübingen, 2004, 8.

⁴³ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 30 ივნისის №ას-646-607-2011 გადაწყვეტილება.

სებობს, როცა სიკეთე მოწილეს ვალდებულებითსამართლებრივად გადაეცემა. ამასთან, თანაბარი წილების განაწილებისას მიკუთვნება შეიძლება მოწილეთა შორის კენჭისყრითაც (სსკ-ის 963-ე მუხლი). ამიტომ, თუ საგანი გასაყოფია კანონით დადგენილი წესების დაცვით, ან მოანდერძის ნების შესაბამისად, უპირველესად წარმოიშობა ვალდებულებითსამართლებრივი წესრიგი, ვიდრე ქონებრივი სიკეთე არ იქნება წესისამებრ გადაცემული.⁴⁴

4.3. შიდა ურთიერთობები

მოწილეთა საერთო ინტერესი საზიარო საგნების ფლობით არ შემოიფარგლება, ის **ქმნის მოწილეებს შორის განსაკუთრებულ სამართლებრივ ურთიერთობას, რომელიც ასახულია** სსკ-ის 955-ე მუხლში. აქ მოიაზრება სპეციფიკური შიდა წილობრივი საკუთრებიდან გამომდინარე ურთიერთობა: ვინაიდან გარე ურთიერთობაში, სსკ-ის 953-ე მუხლის გაგებით, არ იგულისხმება წილად საკუთრებაზე უფლებამოსილება, მოცემულ შემთხვევაში პირთა სიმრავლე განსაზღვრავს ამ ერთობის დახმარებით წილადი საკუთრებიდან წარმოშობილ შიდა ურთიერთობებს. ესე იგი, **საზიარო საგნის მფლობელი ფიდეიციური ურთიერთობის საფუძველზე ენდობა სხვა პირებს, რომლებსაც ქონებაზე საკუთრების უფლების გადაცემა შეუძლიათ.** გამოდის, რომ **დამოუკიდებელ მფლობელს საზიარო საგანი ეკუთვნის ნაწილობრივ თავისთვის, ნაწილობრივ – სხვისთვის.**⁴⁵

მხოლოდ წილთა ერთობლიობა წარმოადგენს სრულ უფლებას, რის გამოც განკარგვის ყველა აქტი უნდა განხორციელდეს ერთსულოვანი გადაწყვეტილებით.⁴⁶

გარდა ამისა, სსკ-ის 955-ე მუხლის **პირველი ნაწილი უნდა განიხილებოდეს ვალდებულებულებითსამართლებრივ დებულებად, რომელიც** მონაწილეთა შიდა ურთიერთობებს ადგენს, როგორცაა საზიარო საგნის ნაყოფის გადანაწილება. ამ ნორმის შინაარსი უნდა იყოს ვალდებულებითსამართლებრივი შესრულების მოთხოვნა. ერთმანეთისგან მკვეთრად განსხვავდება საზიარო საგნით სარგებლობა და ნაყოფის მიღება: თუ, სსკ-ის 955-ე მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად, თანამონილეს შეუძლია საზიარო საგნის გამოყენება სხვა მოწილის წინასწარი თანხმობის (ნებართვის) გარეშე, სსკ-ის 955-ე მუხლის დანაწესი მას უნდა უკრძალავდეს სხვა მოწილეთა თანხმობის გარეშე ნაყოფის მიღებას. შესაბამისად, სსკ-ის 956-ე და 957-ე მუხლების მიხედვით, ნაყოფის მიღება ყოველთვის საგნის მართვის სფეროშია.⁴⁷

საზიარო ხასიათისა და საერთო მართვის ურთერთშეთანხმებით მოქმედება აიხსნება იმით, რომ სსკ-ის 170-ე მუხლის პირველი ნაწილის გაგებით, სსკ-ის 956-ე მუხლის მეორე ნაწილი სანივთო უფლებამოსილებებს აფუძნებს საერთო საკუთრების საწყისებზე. სსკ-ის 956-ე მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად, თანამესაკუთრეს აქვს უფლება საგანი გამოიყენოს ისე, როგორც დამოუკიდებელმა მესაკუთრემ მხოლოდ იმ პირობებით, რომ მან სხვა მოწილეთა სარგებლობას ზიანს არ მიაყენოს. თუ ამ პროცესში სხვა მოწილის სარგებლობა ილახება, მა-

⁴⁴ Eberl-Borges C., Die Erbauseinandersetzung, Tübingen, 2000, 435-436.

⁴⁵ Schmidt K., Das Gemeinschaftskonto: Rechtsgemeinschaft am Rechtsverhältnis – Eine rechtsdogmatische Skizze zu den §§ 421, 427, 428, 432, 705 und 741 BGB, In: "Festschrift für Walther Hadding zum 70. Geburtstag", herausgegeben von Häuser F., Hammen H., Heinrichs J., Steinbeck A., Siebel U. R., Welter R., Berlin, 2004, 1097.

⁴⁶ იხ. Филатова У. Б., Институт права общей собственности в странах романо-германской правовой семьи (Германии, Австрии, Швейцарии, Франции и России: Сравнительно-правовое Исследование), М., 2015, 388.

⁴⁷ Schnorr R., Die Gemeinschaft nach Bruchteilen (§§ 741-758 BGB), Tübingen, 2004, 204.

შინ იბლოკება ერთობლივად სარგებლობის უფლება. საგნის შესანახად მოქმედებს სსკ-ის 956-ე მუხლის მეორე ნაწილი აუცილებელი ღონისძიებების გატარების შესახებ. აქ საქმე ეხება პირის ინდივიდუალურ უფლებას და არა უფლებას, რომელსაც ცალკეული მონილე იყენებს მონილეთა ერთობისთვის. ამდენად, სსკ-ის 956-ე მუხლის მეორე ნაწილში გამყარებული უფლება ამ ნიშნით განსხვავდება სსკ-ის 969-ე მუხლის გაგებით არსებული დავალების გარეშე სხვისი საქმეების განხორციელების უფლებამოსილებისგან.⁴⁸

ამავე დროს, თითოეულ მონილეს შეუძლია საზიარო საგნის ისე გამოყენება, რომ არ შეილახოს დანარჩენ მონილეთა სარგებლობა (სსკ-ის 955-ე მუხლის მეორე ნაწილი). საზიარო უფლებებში ამ ფორმით დაკონკრეტებულია უფლების ბოროტად გამოყენების აკრძალვის ზოგადი წესი, რომლითაც დაუშვებელია უფლების გამოყენება მხოლოდ იმ მიზნით, რომ მესამე პირს ზიანი მიადგეს.⁴⁹ მთავარია, რომ როცა სსკ-ის 955-ე მუხლის მეორე ნაწილი განსაზღვრავს მონილეთა შიდა ურთიერთობას, რომელშიც მოცემულია სსკ-ის 170-ე მუხლის პირველი ნაწილით დადგენილი მესაკუთრის მოდიფიცირებული **გამოყენების უფლება, გადანყვეტილების მიღება შეიძლება მხოლოდ სხვა მონილესთან შეთანხმებულად**. მონილე, რომელიც თავისი უფლების გამოყენებისას გადასცემს მესამე პირს საგანს სარგებლობაში იჯარის მიზნით, ფაქტობრივად უთანაბრდება მესაკუთრეს, რომელსაც შეუძლია დამოუკიდებლად საკუთარი უფლების გამოყენება. ეს შეიძლება შეეხოს მესამე პირისთვის საგნის სარგებლობაში იჯარით გადაცემას.⁵⁰

თანამესაკუთრეთა შორის შიდა ურთიერთობები არის არა აბსოლუტური, არამედ **შეფარდებითი ხასიათის**. თანამესაკუთრეთა მიერ უფლების რეალიზაციისთვის მათი საერთო, ერთიანი ნების ფორმირება და გამოხატვა საჭიროებს ამ თუ სხვა საკითხებთან დაკავშირებით უშუალოდ თანამესაკუთრეთა შორის შეთანხმების მიღწევას, მაგალითად, საერთო ქონების გამოყენებისა და განკარგვის შესახებ. სწორედ ასეთი შეთანხმების დროს თანამესაკუთრეთა შორის წარმოიშობა ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობები.⁵¹

4.4. პირადი ხასიათი

ვალდებულებითი სამართალი აწესრიგებს პირთა შორის „პირადი“ უფლებების შესახებ ურთიერთობებს, რომლებიც წარმოიშობა ხელშეკრულების, დელიქტის, უსაფუძვლო გამდიდრების ან კანონით დადგენილი სხვა საფუძვლით. შესაძლოა, პირადი უფლება სადავო გახდეს მხოლოდ გარკვეული პირის მიმართ და მოთხოვნის ადრესატიც იყოს მხოლოდ კონკრეტული პირი. უფლების „პირადი“ ხასიათიც იმაში გამოიხატება, რომ უფლების რეალიზაცია არ შეიძლება პირის (მოვალის) გარეშე, ხოლო უფლებასა და ნივთს შორის დგას მოვალის ავტონომიური ნება, მოქმედება, რომელზეც დამოკიდებულია უშუალოდ უფლების არსებობაც.⁵² საზიარო უფლებებშიც მონილეთა შიდა ურთიერთობა პირად ხასიათს ატარებს. საერთო საზიარო სა-

⁴⁸ იხ. Schnorr R., Die Gemeinschaft nach Bruchteilen (§§ 741-758 BGB), Tübingen, 2004, 224-225.

⁴⁹ უფლების ბოროტად გამოყენებაზე იხ. ჭანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 2011, 108-110.

⁵⁰ Schnorr R., Die Gemeinschaft nach Bruchteilen (§§ 741-758 BGB), Tübingen, 2004, 175.

⁵¹ Гражданское право, В 4-х томах, Т. II, Вещное право, Наследственное право, Исключительные права, Личные неимущественные права, Учебник, Под. ред. Суханова Е. А., 3-е издание, М., 2006, 119.

⁵² თოდუა მ., ვალდებულებითი ურთიერთობების მომწესრიგებელი ნორმების გამოყენების ზოგიერთი თავისებურება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, წიგნში: „ვალდებულებითი სამართალი“, რედ. ყვირალაშვილი ხ., თბ., 2006, 8.

კუთრების დროს საქმე ეხება პირთა (და არა ქონების გარშემო) გაერთიანებას.⁵³ ამ ერთობისას წარმოიშობა პირადი სამართლებრივი ურთიერთობა, რის გამოც ის ემსგავსება იურიდიულ პირს. ამიტომ გაჩნდა მოსაზრება იმასთან დაკავშირებით, რომ გარკვეულ შემთხვევებში პირთა ამ ერთობის მიმართ შეიძლება გავრცელდეს გაერთიანების მომწესრიგებელი ნორმები.⁵⁴

უფლების „პირადი“ ხასიათია ასახული მეუღლეთა საერთო ქონების ფლობის, სარგებლობისა და განკარგვის უფლებამოსილებებში, რომელთა განხორციელებაც აგებულია ურთიერთშეთანხმების საწყისზე (სსკ-ის 1159-ე მუხლი). თანამესაკუთრის მიერ თანასაკუთრების სარგებლობაში მოიაზრება სხვა თანამესაკუთრებთან შეთანხმებით საერთო საკუთრების დაგირავება ან უფლებრივად დატვირთვა თავისი ინტერესების სასარგებლოდ (სსკ-ის 173-ე მუხლის მეორე ნაწილი). მაგალითად, *თუ თანამესაკუთრე ბანკიდან აიღებს კრედიტს და გირაოდ გამოიყენებს საერთო საკუთრებაში შემავალ ავტომანქანას, ქონების დამგირავებლის როლში გამოდის ყველა თანამესაკუთრე და, ცხადია, ამ ინტერესის მატარებელი თანამესაკუთრეც.*⁵⁵

სსკ-ის 1159-ე მუხლის საფუძველზე, თანასაკუთრებაში არსებულ ქონებაზე მეუღლეს გააჩნიათ თანაბარი უფლებები. მეუღლეები ასეთ ქონებას უნდა ფლობდნენ, სარგებლობდნენ და განკარგავდნენ ურთიერთშეთანხმებით. სსკ-ის 50-ე და 1160-ე მუხლებით მეუღლეთა ქონების განკარგვისათვის აუცილებელია მეორე მეუღლის თანხმობა. სსკ-ის 1160-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, მეუღლეთა საერთო ქონების განკარგვისას საჭიროა მეუღლეთა ურთიერთშეთანხმება, განურჩევლად იმისა, თუ რომელი მეუღლე განკარგავს აღნიშნულ ქონებას. როცა ამგვარი შეთანხმების არარსებობისას ერთ-ერთი მეუღლე განკარგავს საერთო ქონებას, ასეთი განკარგვა ჩაითვლება კანონსაწინააღმდეგოდ (სსკ-ის 54-ე მუხლი). ამასთან, თუ მეუღლეთა თანასაკუთრებაში შემავალი ქონების განკარგვის შესახებ მეუღლეები არ შეთანხმებულან, ერთის მიერ გაფორმებული გარიგება ვერ ჩაითვლება ბათილად მეორის მოთხოვნით იმ გამო, რომ: ა) მან არ იცოდა შეთანხმების თაობაზე ან ბ) ის გარიგებას არ ეთანხმებოდა (სსკ-ის 1160-ე მუხლის მეორე ნაწილი). შესაბამისად, როდესაც დაუპირისპირდება თანამესაკუთრე მეუღლის ინტერესი თანასაკუთრებაში შემავალი ქონების კეთილსინდისიერი შემძენის ინტერესებს, კანონი დაცვის ღირსად უფრო მეტად მიიჩნევს კეთილსინდისიერ შემძენს, რადგან მოქმედებს ვარაუდი, რომ ერთი მეუღლე ეთანხმებოდა მეორის მიერ გამოხატულ ნებას. ამ კანონისმიერი პრეზუმფციის საფუძველს ქმნის მეუღლეთა საოჯახო დამოკიდებულება, უშუალოდ ცოლისა და ქმრის სტატუსი. ამასთან, როცა ერთ-ერთი მეუღლე განკარგავს საერთო საკუთრებაში შემავალ ნივთს, ამ მოქმედებით იგულისხმება, რომ მეორე მეუღლესაც იგივე უფლება-მოვალეობები წარმოეშობა.⁵⁶

4.5. მოთხოვნის შესრულება

ხელყოფილი უფლების (თუ დავის) ბედი დამოკიდებულია იმაზე, ეს უფლება სანივთოა თუ ვალდებულებითი. უფლებამოსილი პირის ინტერესები **სანივთო (ქონებრივ) ურთიერთო-**

⁵³ *Филатова У. Б.*, Институт права общей собственности в странах романо-германской правовой семьи (Германии, Австрии, Швейцарии, Франции и России: Сравнительно-правовое Исследование), М., 2015, 388.

⁵⁴ *Staudinger von J.*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, München, 2007, § 741 ff. Rz. 24.

⁵⁵ *ზოიძე ბ.*, ქართული სანივთო სამართალი, მეორე გამოცემა, თბილისი, 2003, 103-104.

⁵⁶ იხ. ბიჭია მ., მეუღლეთა ქონებრივი ურთიერთობების რეჟიმის დადგენის თავისებურებები საქართველოს სასამართლო პრაქტიკის მიხედვით, ჟურნალი „მართლმსაჯულება და კანონი“, №1, 2019, 89-90.

ბებში შეიძლება დაკმაყოფილდეს ნივთის სასარგებლო თვისებების ხარჯზე, ვალდებულებითსამართლებრივ ურთიერთობებში – მოვალის მიერ განსაზღვრული მოქმედებების განხორციელების გზით. საქმე ისაა, რომ სანივთო და ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობების მონაწილეთა მოქმედება სხვადასხვაგვარადაა მოწესრიგებული.⁵⁷

სანივთო ურთიერთობისგან განსხვავებით, ვალდებულებითსამართლებრივ ურთიერთობებში მოვალე ასრულებს გარკვეულ აქტიურ მოქმედებას, რითაც მატერიალური სიკეთე მოაქვს უფლებამოსილი პირისთვის. სანივთოსამართლებრივი ურთიერთობები რეალიზდება თვით უფლებამოსილი პირის მოქმედებით. მისი იურიდიული ინტერესი სრულად დაკმაყოფილდება, თუ გარშემომყოფთაგან წინ არავინ აღუდგება მის ქცევას.⁵⁸ მაგალითად, სსკ-ის 960-ე მუხლის თანახმად, თითოეულ მონილეს სხვა მონილის მიმართ აკისრია თავისი წილის თანაზომიერად საზიარო საგანთან დაკავშირებული ხარჯები. სსკ-ის 965-ე მუხლის მიხედვით, მონილეები არიან სოლიდარული მოვალეები და თუ ერთ-ერთი მონილე სრულად გაიღებს ქონების მოვლის ხარჯებს, მას მეორე მონილის მიმართ წარმოეშობა განეული ხარჯების მეორე მონილის პროპორციული ნაწილის მოთხოვნის უფლება. ეს უფლება, თავის მხრივ, რელატიურ ხასიათს ატარებს.

4.6. მონილეების ინტერესთა ურთიერთშეზღუდვა

საყურადღებოა ისიც, რომ ერთი მონილის ინტერესი იბოჭება სხვა მონილეთა ინტერესებით. მონილეთა ინტერესების ურთიერთშეზღუდვა შეიძლება აიხსნას საზიარო საგნის გამოყენების, მართვის, საზიარო უფლების გაუქმებისა და სხვა ასპექტების დახმარებით.

ჩვეულებრივ, როცა სსკ-ის 955-ე მუხლის მეორე ნაწილში ასახული საზიარო საგნით სარგებლობისას სხვა თანამესაკუთრეს ზიანი მიადგა, პასუხისმგებლობა დგება მხოლოდ სსკ-ის 992-ე მუხლით. აქ იკვეთება ხელყოფისგან დამცავი (პრევენციული) ფუნქცია. თანამესაკუთრემ საზიარო საგნით ისე უნდა ისარგებლოს, რომ ზიანი არ მიაყენოს სხვა მონილეს, ვინაიდან მას ფაქტობრივად ამ საგანზე აქვს არა საკუთრების უფლება, არამედ მხოლოდ სიკეთის ვალდებულებითსამართლებრივი გამოყენების უფლება. ამიტომ თუ თანამესაკუთრე თვითნებურად ექცევა საგანს, როგორც მესაკუთრე, სსკ-ის 992-ე მუხლის მიხედვით, დგება ზოგადი პასუხისმგებლობა.⁵⁹

მონილეთა ინტერესების ურთიერთშეზღუდვას დაუკავშირა კანონმდებელმა საზიარო საგნის მართვისა და სარგებლობის შესახებ გადაწყვეტილების მიღების წესი. საქმე ისაა, რომ მონილეები ერთობლივად ლებულობენ მონაწილეობას საზიარო საგნის მართვასა და გამგეობაში წილთა თანაზომიერების გათვალისწინებით. სსკ-ის 957-ე მუხლის პირველი ნაწილის მიხედვით, გადაწყვეტილება საზიარო საგნის თავისებურებათა შესატყვის მართვასა და სარგებლობაზე მიიღება ხმათა უმრავლესობით, რაც განისაზღვრება წილთა მიხედვით. მონილეთა ხმა განისაზღვრება წილების პროპორციულად. მაგალითად, როცა ავტომანქანა ეკუთვნის

⁵⁷ თოდუა მ., ვალდებულებითი ურთიერთობების მომწესრიგებელი ნორმების გამოყენების ზოგიერთი თავისებურება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, წიგნში: „ვალდებულებითი სამართალი“ (რედ. ყვირალაშვილი ხ.), თბ., 2006, 7.

⁵⁸ იხ. კობახიძე ა., სამოქალაქო სამართალი, I, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 102-103.

⁵⁹ იხ. Schnorr R., Die Gemeinschaft nach Bruchteilen (§§ 741-758 BGB), Tübingen, 2004, 185-187.

რამდენიმე პირს, მათ შეუძლიათ, თითოეულ მონილეს დაუდგინონ ავტომანქანით სარგებლობის დღეები, ან მისი გამოყენების სხვაგვარი წესი.⁶⁰

თუ მონილეები არ შეთანხმებულან საზიარო საგნის მართვასა და სარგებლობაზე, თითოეულ მონილეს აქვს უფლება, სამართლიანი შეხედულების ფარგლებში მოითხოვოს ყველა მონილის ინტერესის შესაბამისი მართვა-სარგებლობა. ამასთან, ამ სარგებლობამაც არ უნდა გამოიწვიოს სარგებლობის წილზე ცალკეული მონილის უფლების შემცირება; მონილის წილის შემცირება შეიძლება მხოლოდ მისი თანხმობის შემთხვევაში (სსკ-ის 957-ე მუხლის მეორე და მესამე ნაწილები).

მაშასადამე, თანამესაკუთრეები საზიარო ნივთით სარგებლობენ თანაბრად, თუ მხარეთა შორის სხვაგვარი შეთანხმება არ არსებობს. კანონი არ იცნობს მესაკუთრის საკუთრებაში შემავალი ნივთით სარგებლობის შეზღუდვას სათანადო დასაბუთების გარეშე. კონკრეტულ შემთხვევაში, არ არსებობს ის ობიექტური გარემოება, რომელიც მოპასუხეს მისცემდა უფლებას, ესარგებლა საერთო საკუთრებაში არსებული ქონებით არა, როგორც თანამესაკუთრეს, არამედ ინდივიდუალურად, მხოლოდ საკუთარი ინტერესებისთვის.⁶¹

სასამართლო პრაქტიკაში ხაზგასმულია, რომ საზიარო საგნის გამოყენებით შეიძლება შეზღუდოს ამ ნივთის სხვა თანამესაკუთრეთა კანონისმიერი ინტერესი, ისარგებლონ საერთო საკუთრებით (სსკ-ის 955-ე მუხლის მე-2 ნაწილი). ამიტომ, საკუთრების ბუნებიდან გამომდინარე, ნივთით სარგებლობის თავისუფლება გარკვეულწილად იზღუდება, რასაც სხვა თანამესაკუთრეთა არსებობა და მათი ინტერესების გათვალისწინება განაპირობებს.⁶² საკუთრებაში არსებული ნივთის სხვა პირის სარგებლობით სახელშეკრულებო ბოჭვამ არ უნდა მოსპოს საკუთრების უფლება (სსკ-ის 170-ე და 961-ე მუხლები). ამასთან, მხარეთა შეთანხმება მიწის ნაკვეთით სარგებლობის წესზე არ აუქმებს ან ცვლის უძრავ ქონებაზე საკუთრების უფლების მოპოვების რეჟიმს. მხარეთა საკუთრების უფლების დადგენისთვის უპირატესობა ენიჭება საჯარო რეესტრის ჩანაწერს.⁶³

რაც შეეხება საზიარო უფლების გაუქმებას, მასაც ვალდებულებითსამართლებრივი შინაარსი აქვს,⁶⁴ რადგან უკავშირდება მონილეთა ინტერესების გათვალისწინებას.

სასამართლო პრაქტიკის მიხედვით, ნატურით გამოყოფის გზით საზიარო უფლების გაუქმებისას თანასაკუთრების რეჟიმი გადადის ინდივიდუალური საკუთრების რეჟიმზე. საზიარო საგნის თვისებების გათვალისწინებით, დაუშვებელია საზიარო საგნის ისე გაყოფა, რომ მის ნაწილზე გავრცელდეს ინდივიდუალური საკუთრების სამართლებრივი რეჟიმი, სხვა ნაწილზე კი – საერთო საკუთრების რეჟიმი.⁶⁵

⁶⁰ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 16 ივნისის №ას-547-517-2011 გადაწყვეტილება.

⁶¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2012 წლის 8 ნოემბრის №ას-1169-1098-2012 გადაწყვეტილება.

⁶² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 24 ივნისის №ას-336-321-2015 გადაწყვეტილება.

⁶³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2014 წლის 9 იანვრის №ას-496-472-2013 გადაწყვეტილება.

⁶⁴ Staudinger von J., Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, München, 2007, 350.

⁶⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 4 ივლისის №ას-41-41-2016 განჩინება.

მონილეს შეუძლია საკუთრების დაცვა საზიარო უფლების გაუქმების გზით. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს განმარტებით, კანონით საზიარო უფლება განეკუთვნება კანონისმიერი ვალდებულებების კატეგორიას. მონილეების უფლება-მოვალეობები გამომდინარეობს კანონიდან და, შესაბამისად, მათ შორის ურთიერთობებიც რეგულირდება კანონით. ამ უფლების რეალიზაციისთვის ერთადერთი შეზღუდვა არის ის, რომ მონილის მიერ საზიარო საკუთრების გაუქმების უფლებამ არ უნდა ხელყოს სხვა თანამონილის საკუთრების უფლების ხელშეუვალობა. ამიტომ სსკ-ის 963-ე მუხლით ნატურით გაყოფის გზით საზიარო უფლების გაუქმება დაიშვება მხოლოდ მაშინ, თუ საზიარო საგანი იყოფა (1) ერთგვაროვან ნაწილებად და (2) ღირებულების შემცირების გარეშე. ე.ი. აკრძალულია საზიარო უფლების გაუქმება, თუ ვერ ნარჩუნდება ყველა თანამესაკუთრის საკუთრების უფლება საკუთარი იდეალური წილის შესაბამისად. მხოლოდ ერთი თანამესაკუთრის იდეალური წილის ისეთი გამოყოფა, რომლითაც მარტო მისი ინტერესებია (საზიარო საგნის გაყოფამდე მდგომარეობა) დაცული, არ ამართლებს საზიარო უფლების გაუქმებას ნატურით გაყოფით სსკ-ის 963-ე მუხლის კონტექსტში, როცა არაა შენარჩუნებული სხვა თანამესაკუთრეთა იდეალური წილის მდგომარეობა (ღირებულება).⁶⁶ ორივე შემთხვევა გულისხმობს, რომ ნატურით გამოყოფილმა საგანმა არ უნდა დაკარგოს ის დანიშნულება, რაც მას ჰქონდა გაყოფამდე. ამ საგანს არ უნდა წაერთვას ის ფუნქცია, რასაც ის მესაკუთრისთვის ასრულებდა. თანაბარი წილები მონაწილეთა შორის განაწილდება კენჭისყრით.⁶⁷

გერმანიაში დომინანტური თეორიის თანახმად, წილიდან გამომდინარე უფლებამოსილება არის სანივთსამართლებრივი, ხოლო მონილეების ერთობა ქმნის ვალდებულებითსამართლებრივ ურთიერთობას. ამდენად, წილი სანივთო სამართლის სფეროშია, პირთა ერთობა კი ვალდებულებითსამართლებრივ ურთიერთობას წარმოშობს. ამ ერთობის ფარგლებში სსკ-ის 955-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გამყარებული საზიარო საგნით სარგებლობისა და სსკ-ის 963-ე მუხლში ასახული საზიარო უფლების გაუქმების უფლებამოსილებებს აქვთ ვალდებულებითსამართლებრივი ბუნება.⁶⁸

აქედან გამომდინარე, გარე ურთიერთობა, რომელშიც თანამესაკუთრენი გამოდიან, როგორც ერთი მთლიანი, არის აბსოლუტური სანივთო ურთიერთობა, თანამესაკუთრეთა შორის შიდა ურთიერთობას კი ატარებს ვალდებულებითსამართლებრივ ხასიათს. საბოლოო ჯამში, საერთო ქონებაზე წილადი საკუთრებიდან (ანუ წილადი საზიარო უფლებიდან) გამომდინარე ურთიერთობა აბსოლუტურ-შეფარდებითი ურთიერთობაა. ამით დასტურდება წილადი საკუთრების ორბუნებიანობა. ამიტომ ის განიხილება შერეულ სამართლებრივ ურთიერთობად.⁶⁹ საზიარო უფლებების ფარგლებში არსებული სანივთო უფლებამოსილებებისა და მოთხოვნების რელატიურობის ცნება არაა ახალი. ის ენგლენდერთან იძებნება, რომლის თა-

⁶⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 22 მარტის №ას-1977-2018 გადაწყვეტილება.

⁶⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 28 ოქტომბრის №ას-332-309-2010 გადაწყვეტილება.

⁶⁸ Larenz K., Lehrbuch des Schuldrechts II, 13. Aufl. München, 1994, 375; Schnorr R., Die Gemeinschaft nach Bruchteilen (§§ 741-758 BGB), Tübingen, 2004, 7; Филатова У. Б., Институт права общей собственности в странах романо-германской правовой семьи (Германии, Австрии, Швейцарии, Франции и России: Сравнительно-правовое Исследование), М., 2015, 143.

⁶⁹ Филатова У. Б., Институт права общей собственности в странах романо-германской правовой семьи (Германии, Австрии, Швейцарии, Франции и России: Сравнительно-правовое Исследование), М., 2015, 387-388.

ნახმად, წილის უფლება არის კონკრეტულ მონილეთა წილის შემადგენელი ნაწილი. ამიტომ საზიარო უფლება „კვაზიაბსოლუტურ“, „შეზღუდულად აბსოლუტურ“ ან „შეფარდებითად სანივთო“ უფლებამოსილებას მოიაზრებს.⁷⁰

ამდენად, საზიარო უფლებების სამართლებრივი ბუნებისადმი დუალისტური მიდგომა საკუთრების ძირითადი არსისადმი არაერთგვაროვანი დამოკიდებულებითაა განპირობებული, კერძოდ, იმით, რომ ის ვლინდება სანივთო და ვალდებულებითსამართლებრივ ურთიერთობებში. საზიარო უფლებებში ასახულია საკუთრების ის ვალდებულებითსამართლებრივი ასპექტები, რომლებიც კანონის საფუძველზე წარმოიშობა.

5. დასკვნითი დებულებები

კვლევიდან დადგინდა, რომ საზიარო უფლებების სამართლებრივი ბუნების დადგენა რთულ პრობლემას წარმოადგენს, ვინაიდან საქმე ეხება, ერთი მხრივ, წილიდან გამომდინარე გარეგან ურთიერთობას, მეორე მხრივ კი, მონილევს შორის არსებულ შიდა ფიდუციურ ურთიერთობას, რომელიც ფარდობით ხასიათს ატარებს.⁷¹

დასაწყისშივე უნდა აღინიშნოს, რომ საზიარო უფლებების საწყისები გამომდინარეობს საერთო საკუთრებიდან, რომელიც სანივთო სამართლის კუთვნილებაა. შესაბამისად, ბუნებრივია, რომ საზიარო უფლება შეიცავს სანივთოსამართლებრივი უფლების გარკვეულ ელემენტებსაც, თუმცა ვალდებულებით სამართალში ის შინაარსობრივად იცვლება და სხვა ნიშნებს იძენს. ეს, თავის მხრივ, განაპირობებს საზიარო უფლებებიდან გამომდინარე ვალდებულების მიმართ ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობის ნიშნების გავრცელებას. ასევე, საზიარო უფლებების მოქმედების არეალი ფართოა და არ შემოიფარგლება მხოლოდ სანივთო ან ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობებით; ის შეიძლება შეგვხვდეს ნებისმიერ სამოქალაქოსამართლებრივ ურთიერთობაში.

დადგინდა, რომ საზიარო უფლებების შესახებ ნორმებით რეგულირდება მონილეთა შორის შიდა ფიდუციური ურთიერთობები, რომლებიც რელატიურ და პირად ხასიათს ატარებს. ამ ურთიერთობაში მოთხოვნა სრულდება მოვალის აქტიური მოქმედებით, ხოლო მონილეთა მოქმედება შემობიჭილია სხვა მონილეთა ინტერესებით. ამ ნიშნების გათვალისწინებით, მოათავსა კანონმდებელმა საზიარო უფლებები ვალდებულებითი სამართლის კერძო ნაწილში – კანონისმიერ ვალდებულებებში. ამასთან, საზიარო უფლებების ვალდებულებითსამართლებრივი საფუძველები აისახება ურთიერთშეთანხმებულად საზიარო საგნის მართვასა და განკარგვაში, მონილის წილის შემცირების დაუშვებლობაში, სხვა მონილეთა სარგებლობის ინტერესის დაუზიანებლად საზიარო საგნის გამოყენებაში, საერთო საგნის ერთგვაროვან ნაწილებადა და ღირებულების შემცირების გარეშე ნატურით გაყოფისას საზიარო უფლების გაუქმებაში. ამ წესების დაუცველობა წარმოშობს კონკრეტულ იურიდიულ შედეგებს და მონილეთა ინტერესების უგულბელყოფასთან ასოცირდება.

კვლევამ ცხადყო, რომ თუ უშუალოდ მონილეთა შორის ინტერესების დაცვა იკვეთება, ეს შიდა ურთიერთობა ატარებს ვალდებულებითსამართლებრივ ხასიათს, ხოლო მესამე პირებთან მონაწილეთა ურთიერთობაში საქმე აბსოლუტურ (სანივთო) ურთიერთობას შეეხება.

⁷⁰ Engländer K., Die regelmäßige Rechtsgemeinschaft, Teil 1., Grundlegung II Anhang, Berlin, 1914, 209.

⁷¹ იხ. Bichia M., Several Aspects of Establishing the ontological Nature of Shared Rights (Analysis of Theory and Practice), Proceedings of the XVIII International Scientific and Practical Conference “Social and Economic Aspects of Education in Modern Society”, Warsaw, October 28, 2019, 54-57.

შესაბამისად, წარმოშობილია მონილეთა შორის შიდა ურთიერთობა თუ მონილეთა გარე ურთიერთობა მესამე პირებთან, ადვილად დგინდება ამ ურთიერთობის სპეციფიკაც. ეს ხელს უწყობს იმის გარკვევას, სამოქალაქო სამართლის რომელი სფეროს ნორმები იყოს გამოყენებული ასეთი ურთიერთობის მიმართ – სანივთო თუ ვალდებულებითი სამართლის ნორმები.

ბიბლიოგრაფია:

1. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, 26/06/1997.
2. ახვლედიანი ზ., ვალდებულებითი სამართალი, მეორე გამოცემა, თბ., 1999, 251-252.
3. ბიჭია მ., კანონისმიერი ვალდებულებითი ურთიერთობები, თბ., 2016, 44.
4. ბიჭია მ., კანონისმიერი ვალდებულებითი ურთიერთობები, მე-2 გამოცემა, თბ., 2018, 58.
5. ბიჭია მ., მიუღწეველი ქონებრივი ურთიერთობების რეჟიმის დადგენის თავისებურებები საქართველოს სასამართლო პრაქტიკის მიხედვით, ჟურნალი „მართლმსაჯულება და კანონი“, №1, 2019, 89-90.
6. ვილემსი ჰ., ქართული და ჰოლანდიური ვალდებულებითი სამართლის შედარებითი ანალიზი, წიგნში „ვალდებულებითი სამართალი“, რედ. ყვირალაშვილი ხ., თბ., 2006, 97.
7. ზოიძე ბ., ქართული სანივთო სამართალი, მეორე გამოცემა, თბ., 2003, 102, 103-104.
8. თოდუა მ., ვალდებულებითი ურთიერთობების მომწესრიგებელი ნორმების გამოყენების ზოგიერთი თავისებურება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, წიგნში: „ვალდებულებითი სამართალი“, რედ. ყვირალაშვილი ხ., თბ., 2006, 7-8.
9. კობახიძე ა., სამოქალაქო სამართალი, I, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 102-103.
10. კროპოლერი ი., გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი – სასწავლო კომენტარი, გადაამუშავეს ფ. იაკობა და მ. ფონ შინდენმა, მე-13 გამოცემა, მთარგმნელები: დარჯანია თ., ქეჭელაშვილი ზ., თბ., 2014, 301-302.
11. სურგულაძე ი., ხელისუფლება და სამართალი, მთარგმნელი: გამყრელიძე ო., თბ., 2002, 110.
12. შოთაძე თ., საერთო საკუთრებისა და საზიარო უფლებების მარეგულირებელი ნორმების შედარებითი ანალიზი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2009, 19-20.
13. ჭანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 2011, 108-110.
14. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 14 ნოემბრის №ას-600-2019 განჩინება.
15. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 22 მარტის №ას-1977-2018 გადაწყვეტილება.
16. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 4 ივლისის №ას-41-41-2016 განჩინება.
17. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 24 ივნისის №ას-336-321-2015 გადაწყვეტილება.
18. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2014 წლის 9 იანვრის №ას-496-472-2013 გადაწყვეტილება.
19. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2012 წლის 8 ნოემბრის №ას-1169-1098-2012 გადაწყვეტილება.
20. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 15 ნოემბრის №ას-881-924-2011 გადაწყვეტილება.
21. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 4 ოქტომბრის №ას-649-610-2011 გადაწყვეტილება.
22. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 30 ივნისის №ას-646-607-2011 გადაწყვეტილება.

23. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 16 ივნისის №ას-547-517-2011 გადაწყვეტილება.
24. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 28 ოქტომბრის №ას-332-309-2010 გადაწყვეტილება.
25. BGB, Ausfertigungsdatum: 18.08.1896, zuletzt geändert durch Art. 2 G v. 21.12.2021 | 5252.
26. *Bichia M.*, Several Aspects of Establishing the Ontological Nature of Shared Rights (Analysis of Theory and Practice), In: Proceedings of the XVIII International Scientific and Practical Conference "Social and Economic Aspects of Education in Modern Society", Warsaw, October 28, 2019, 54-57.
27. *Baur F., Stürner R.*, Sachenrecht, 18. Auflage, München, 2009, § 3 Rn. 25 ff.
28. *Engländer K.*, Die regelmäßige Rechtsgemeinschaft, Teil 1., Grundlegung II Anhang, 1914, 209.
29. *Eberl-Borges Chr.*, Die Erbauseinandersetzung, Tübingen, 2000, 435-436, 455.
30. *Fikentscher W.*, Heinemann A., Schuldrecht, 10. Auflage, Berlin, 2006, 365, 372.
31. *Kirkpatrick Me J., Stuhler E., Francois H., Cosciani C., Fantozzi A., Gloden Me Joseph, Van der Heyde M.*, Steuervorschriften für die überbetriebliche Zusammenarbeit oder Fusion landwirtschaftlicher Betriebe, II. BR Deutschland, 84, Februar, 1972, 6.
32. *Klein-Blenkers Fr.*, Rechtsformen der Unternehmen, Köln, 2009, 184.
33. *Klunzinger E.*, Grundzüge des Gesellschaftsrechts, 16. überarbeitete und erweiterte Auflage, München, 2012, 17.
34. *Kübler F., Assmann H.-D.*, Gesellschaftsrecht, Die privatrechtlichen, Ordnungsstrukturen und Regelungsprobleme von Verbänden und Unternehmen, 6. Auflage, Lehr- und Handbuch, Heidelberg, München, Landsberg, Berlin, 2006, 1, 29.
35. *Larenz K.*, Lehrbuch des Schuldrechts II, 13. Aufl. München, 1994, 375.
36. *Schmidt K.*, Das Gemeinschaftskonto: Rechtsgemeinschaft am Rechtsverhältnis – Eine rechtsdogmatische Skizze zu den §§ 421, 427, 428, 432, 705 und 741 BGB, In: "Festschrift für Walther Hadding zum 70. Geburtstag", herausgegeben von *Häuser F., Hammen H., Heinrichs J., Steinbeck A., Siebel U. R., Welter R.*, Berlin, 2004, 1097.
37. *Schmidt K.*, in: Müko-BGB, 7. Auflage, 2017, § 741, Rn. 8.
38. *Schmidt K.*, in: Müko-BGB, 6. Auflage, München, 2013, § 742, Rn. 1, 3, 4.
39. *Schnorr R.*, Die Gemeinschaft nach Bruchteilen (§§ 741-758 BGB), Tübingen, 2004, 8, 175, 177-178, 185-187, 224-225, 228-229, 232.
40. *Staudinger von J., Proff v.*, BGB, 2015, § 741, Rn. 6.
41. *Staudinger von J.*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, München, 2007, 350, § 741 ff. Rz. 24.
42. *Staudingers von J.* Kommentar zum BGB mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Neubearbeitung von *Engel N., Langhein G.-H., Mayer J.*, Berlin, 2008, § 743, Rn. 34.
43. *Staudinger von J., Langhein G.-H.*, Kommentar zum BGB, Berlin, 2008, § 741, Rn. 59, 256, § 742, Rn. 1.
44. BGH GRUR 1979, 540 (LS 2, 541) – Biedermeiermanschetten.
45. *Александров Н. Г.*, Законность и правоотношения в советском обществе, М., 1955, 108-109.
46. *Братусь С. Н., Иоффе О. С.*, Гражданское право, М., 1967, 41.
47. Гражданское право, В 4-х томах, Т. II, Вещное право, Наследственное право, Исключительные права, Личные неимущественные права, Учебник, Под. ред. *Суханова Е. А.*, 3-е издание, М., 2006, 117, 119-120.
48. *Филатова У. Б.*, Институт права общей собственности в странах романо-германской правовой семьи (Германии, Австрии, Швейцарии, Франции и России: Сравнительно-правовое Исследование), М., 2015, 142-143, 211, 329-330, 334, 385, 387-388.